Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
MACIEJA SZPUNARA
przedstawiona w dniu 2 marca 2017 r.[1]

Sprawa C-54/16

Vinyls Italia SpA, w upadłości,
przeciwko
Mediterranea di Navigazione SpA

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Tribunale Ordinario di Venezia (sąd pierwszej instancji w Wenecji, Włochy)]

Odesłanie prejudycjalne — Współpraca sądowa w sprawach cywilnych — Postępowania upadłościowe — Czynności dokonane z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli — Okoliczności, w jakich czynność może zostać zaskarżona — Rozporządzenie (WE) nr 593/2008 (Rzym I) — Wybór prawa dla zobowiązań umownych — Wybór prawa w okolicznościach opisanych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I

I. **Wprowadzenie**

1. Złożony w niniejszej sprawie wniosek o wydanie orzeczenia prejudycjalnego stwarza okazję, aby Trybunał rozwinął swoje orzecznictwo dotyczące wpływu wszczęcia postępowania upadłościowego na zaskarżalność czynności prawnych dokonanych z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli. W prawie Unii kwestii tej poświęcony został przepis art. 13 rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego[2]. Problematyka ta – jak dowodzi niniejsze odesłanie prejudycjalne – nadal budzi rozliczne wątpliwości, pomimo że w ostatnim czasie stała się przedmiotem kilku rozstrzygnięć Trybunału[3]. Dodatkowo, odpowiedź udzielona przez Trybunał będzie zapewne miała wpływ na praktykę stosowania w przyszłości nowego rozporządzenia upadłościowego 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r.[4], w którym regulacja dotycząca prawa właściwego dla czynności prawnych dokonanych z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli została uregulowana w niezmienionym kształcie w art. 16 tego rozporządzenia.

2. Trybunał będzie zarazem miał sposobność wyjaśnienia kwestii mających doniosłe znaczenie w kontekście nie tylko międzynarodowych postępowań upadłościowych, ale również ogólnych zagadnień prawa prywatnego międzynarodowego. Po pierwsze, konieczne stanie się dokonanie wykładni sformułowania „spraw powiązanych z prawem różnych państw", za pomocą którego wyznaczono przedmiotowy zakres zastosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady

1 — Język oryginału: polski.

2 — Dz.U. 2000, L 160, s. 1, zwanego dalej „rozporządzeniem nr 1346/2000".

3 — Zobacz wyroki: z dnia 16 kwietnia 2015 r., Lutz, C-557/13, EU:C:2015:227; z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690.

4 — Rozporządzenie nr 1346/2000 zostało uchylone na mocy art. 91 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.U. 2015, L 141, s. 19), które, z nielicznymi wyjątkami, znajdzie zastosowanie do postępowań wszczętych po dniu 26 czerwca 2017 r.

(WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I)[5]. Po drugie, odesłanie prejudycjalne pozwoli na rozstrzygnięcie o skutkach wyboru prawa dokonywanego w odniesieniu do sytuacji czysto krajowych, to znaczy takich, które nie wykazują związku z prawem więcej niż jednego państwa.

II. **Ramy prawne**

A. **Prawo Unii**

3. W myśl art. 4 ust. 2 lit. m) rozporządzenia nr 1346/2000:

„2. Prawo państwa wszczęcia postępowania określa przesłanki wszczęcia postępowania upadłościowego, sposób jego prowadzenia i ukończenia. W szczególności określa ono:

[…]

m) zasady dotyczące nieważności, zaskarżenia [możności unieważnienia] lub względnej bezskuteczności czynności prawnych dokonanych z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli”.

4. Artykuł 13 tegoż rozporządzenia przewiduje:

„Artykuł 4 ust. 2 lit. m) nie stosuje się w wypadku, gdy osoba, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, wykaże, że:

— czynność ta podlega prawu innego państwa członkowskiego niż państwa wszczęcia postępowania, i

— w takim przypadku ta czynność prawna w żaden sposób nie podlega zaskarżeniu na podstawie tego prawa”.

5. Artykuł 1 rozporządzenia Rzym I, zatytułowany „Przedmiotowy zakres zastosowania”, w ust. 1 stanowi, że:

„Niniejsze rozporządzenie stosuje się do zobowiązań umownych w sprawach cywilnych i handlowych powiązanych z prawem różnych państw”.

6. Natomiast art. 3 rozporządzenia o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, zatytułowany „Swoboda wyboru prawa”, stanowi w ust. 1 i 3:

„1. Umowa podlega prawu wybranemu przez strony. Wybór prawa jest dokonany wyraźnie lub w sposób jednoznaczny wynika z postanowień umowy lub okoliczności sprawy. Strony mogą dokonać wyboru prawa właściwego dla całej umowy lub tylko dla jej części.

[…]

3. W przypadku gdy wszystkie inne elementy stanu faktycznego w chwili dokonywania wyboru prawa właściwego są zlokalizowane w państwie innym niż państwo, którego prawo zostało wybrane, dokonany przez strony wybór nie narusza stosowania tych przepisów prawa tego innego państwa, których nie można wyłączyć w drodze umowy”.

5 — Dz.U. 2008, L 177, s. 6, zwanego dalej „rozporządzeniem Rzym I”.

B. **Prawo włoskie**

7. Przepis prawa włoskiego, art. 67 ust. 2 legge fallimentare (ustawy o upadłości), przewiduje:

„Jeżeli kurator udowodni, że druga strona miała świadomość niewypłacalności dłużnika, bezskuteczne są także płatności oznaczonych i wymagalnych długów, odpłatne czynności prawne i te powodujące powstanie pierwszeństwa w [zaspokojeniu] długów, także osób trzecich, równocześnie powstałe, jeżeli zostały dokonane na sześć miesięcy przed ogłoszeniem upadłości".

8. Z kolei art. 167 codice di procedura civile (włoskiego kodeksu postępowania cywilnego) stanowi:

„W odpowiedzi na pozew, strona pozwana powinna podnieść wszystkie środki obrony [zarzuty], zajmując stanowisko względem okoliczności podniesionych przez powoda, wskazać swoje dane adresowe, numer identyfikacji podatkowej, środki dowodowe, na które zamierza się powołać, jak również dokumenty, które przedkłada do akt sprawy, oraz przedstawić swoje żądania.

Pod rygorem prekluzji strona powinna zgłosić powództwa wzajemne oraz zarzuty proceduralne i zarzuty co do istoty sporu, których sąd nie bierze pod uwagę z urzędu".

C. **Prawo Zjednoczonego Królestwa**

9. Zgodnie z art. 239 ust. 2 i 3 Insolvency Act 1986 (ustawy o upadłości z 1986 r.), obowiązującej w Anglii i Walii:

„2. Jeżeli spółka w stosownym czasie [określonym przez przepisy prawa upadłościowego] przyznała korzyść innej osobie [uprzywilejowała inną osobę], syndyk może żądać zastosowania przez sąd środków ustanowionych w niniejszym przepisie.

3. Zgodnie z dalszymi postanowieniami niniejszego przepisu, sąd, do którego zwrócono się z takim żądaniem, wedle swojego uznania stosuje środki pozwalające na przywrócenie sytuacji do stanu, jaki miałby miejsce, gdyby spółka nie przyznała tej korzyści [nie uprzywilejowała innej osoby]".

III. **Postępowanie główne**

10. Spółka prawa włoskiego, Vinyls Italia SpA (zwana dalej „Vinyls Italia"), z siedzibą w Wenecji (Włochy), prowadzi działalność w sektorze chemicznym.

11. W celu transportu substancji chemicznych, w dniu 11 marca 2008 r. Vinyls Italia zawarła ze spółką Mediterranea di Navigazione SpA (zwaną dalej „Mediterranea"), z siedzibą w Rawennie (Włochy), umowę czarteru jednostki morskiej pływającej pod włoską banderą.

12. W wykonaniu zawartej umowy Vinyls Italia uregulowała na rzecz Mediterranea dwie płatności opiewające na łączną kwotę 447 740,27 EUR, odpowiednio, po 17 i 9 dniach w stosunku do określonych w umowie terminów spełnienia świadczenia, które przypadały na dni 24 lutego 2009 r. i 24 marca 2009 r.

13. Kilka miesięcy po dokonaniu tych płatności Vinyls Italia została objęta zarządem nadzwyczajnym, przekształconym następnie w upadłość.

14. W dalszej kolejności Vinyls Italia, w oparciu o art. 67 ust. 2 włoskiej ustawy o upadłości, wystąpiła przeciwko Mediterranea z powództwem o uznanie za bezskuteczne płatności dokonanych na rzecz pozwanej i zażądała zasądzenia od niej zwrotu kwoty 447 740,27 EUR, wraz z odsetkami. Powodowa spółka wskazała, że płatności te dokonywane były w okresie, w którym, w świetle dostępnych publicznie informacji, znany był jej stan niewypłacalności.

15. Mediterranea wniosła o zastosowanie art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 podnosząc, że płatności były dokonywane w wykonaniu umowy czarteru morskiego, dla której strony dokonały wyboru prawa angielskiego. Prawo to, jako właściwe do oceny praw i obowiązków wynikających z umowy (zwane dalej „lex contractus" lub „statutem kontraktowym")[6], nie pozwala – jak twierdzi pozwana – na zaskarżenie dokonanych na jej rzecz płatności. W celu wykazania tej okoliczności spółka przedstawiła dokument opracowany przez prawnika angielskiego, w którym wskazano, że w świetle prawa angielskiego nie jest możliwe zaskarżenie płatności dokonanych przez Vinyls Italia w niniejszej sprawie.

16. Sąd odsyłający zwraca uwagę, że istotne dla sprawy przepisy prawa włoskiego, które pozwalałyby na zaskarżenie dokonanych płatności, mogą nie znaleźć zastosowania, o ile strona pozwana skutecznie powoła się na klauzulę derogacyjną ustanowioną w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000.

17. Artykuł 4 ust. 2 lit. m) tego rozporządzenia stanowi, że kwestie nieważności, możności unieważnienia lub względnej bezskuteczności czynności dokonanej z pokrzywdzeniem dla ogółu wierzycieli są regulowane przez prawo mające zastosowanie do postępowania upadłościowego (zwane dalej „lex fori concursus"). Jednakże art. 13 tego rozporządzenia pozwala na odstąpienie od stosowania legis fori concursus, o ile zainteresowana strona wykaże, że prawem właściwym dla czynności jest prawo innego państwa członkowskiego niż państwo wszczęcia postępowania i że ta czynność prawna w żaden sposób nie podlega zaskarżeniu na podstawie tego prawa.

18. Tribunale Ordinario di Venezia (sąd pierwszej instancji w Wenecji, Włochy) wskazuje, że pozwana spółka zawnioskowała o zastosowanie art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 po terminie przewidzianym przez prawo włoskie dla występowania z zarzutami procesowymi.

19. Sąd krajowy zwraca ponadto uwagę, że prawo angielskie w sposób ogólny i abstrakcyjny nie wyklucza możliwości zaskarżenia czynności dokonanych na krótko przed ogłoszeniem upadłości. W ocenie sądu odsyłającego z dokumentu przedstawionego przez pozwaną wynika, że prawo angielskie przewiduje możliwość pozbawienia czynności prawnej skuteczności, gdy czynność ta została dokonana z „preferencją" względem jednego wierzyciela.

20. Sąd odsyłający powziął również wątpliwość co do samej możliwości zastosowania w sprawie rozporządzenia Rzym I, które dotyczy, zgodnie z jego art. 1 ust. 1, „zobowiązań umownych […] powiązanych z prawem różnych państw".

21. Dla Ordinario Tribunale di Venezia (sądu pierwszej instancji w Wenecji) niejednoznaczny jest również wpływ wyboru prawa dokonanego w okolicznościach opisanych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I na możliwość skutecznego powołania się przez stronę na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000.

6 — W tym miejscu pragnę zauważyć, że w doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego często sięga się do bardziej ogólnego pojęcia „lex causae" dla określenia prawa właściwego do oceny danego zagadnienia. W niniejszej sprawie przyjmuję, że owym lex causae jest lex contractus, choć jest to pojęcie szersze, które nie musi oznaczać prawa właściwego dla zobowiązania umownego.

IV. **Pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem**

22. W tych okolicznościach Tribunale Ordinario di Venezia (sąd pierwszej instancji w Wenecji) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami:

„1) Czy »wymóg wykazania« nałożony przez art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 na podmiot, który skorzystał z czynności prawnej dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, celem przeciwstawienia się zaskarżeniu tej czynności zgodnie z przepisami legis fori concursus, obejmuje obowiązek podniesienia zarzutu procesowego, który może zgłosić jedynie strona, w terminach przewidzianych przez prawo procesowe sądu mającego jurysdykcję, gdy strona powołuje się na klauzulę derogacyjną ustanowioną przez rozporządzenie i wykazuje, że zostały spełnione dwie przesłanki wymagane przez ten przepis;

lub

czy art. 13 rozporządzenia 1346/2000 znajduje zastosowanie w wypadku, gdy zainteresowana strona wniosła o jego zastosowanie w toku postępowania, także z przekroczeniem terminów przewidzianych przez prawo procesowe sądu mającego jurysdykcję dla zarzutów procesowych lub także z urzędu, pod warunkiem, że zainteresowana strona wykazała, że czynność dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli podlega legi causae innego państwa członkowskiego, którego prawo nie zezwala na zaskarżanie czynności prawnych za pośrednictwem żadnego środka w danej sprawie?

2) Czy odesłanie do uregulowania legis causae przewidziane przez art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 celem określenia, czy »to prawo nie zezwala, w danej sprawie, na zaskarżenie takiej czynności żadnym środkiem«, należy interpretować w ten sposób, że strona zobowiązana do przedstawienia dowodu musi wykazać, że w konkretnej sprawie lex causae nie przewiduje, w sposób ogólny i abstrakcyjny, żadnego środka zaskarżenia czynności prawnej, takiej jak ta uznana w niniejszej sprawie za krzywdzącą – a mianowicie płatności zobowiązania umownego – lub w ten sposób, że strona zobowiązana do przedstawienia dowodu musi wykazać, że, w sytuacji, w której lex causae dopuszcza zaskarżanie czynności tego typu, w rzeczywistości nie występują przesłanki – inne od przesłanek przewidzianych w lege fori concursus – wymagane, aby zaskarżenie mogło zostać uwzględnione w sprawie poddanej rozwadze sądu?

3) Czy uregulowanie derogacyjne przewidziane przez art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 – biorąc pod uwagę jego ratio legis polegające na ochronie uzasadnionego zaufania stron co do trwałości czynności prawnej zgodnie z lege causae – może znaleźć zastosowane także w przypadku, w którym strony umowy mają siedzibę w tym samym państwie umawiającym się, którego prawo zatem przewidywalnie stanie się lege fori concursus w przypadku niewypłacalności jednej z nich, i strony za pośrednictwem klauzuli umownej wyboru prawa innego państwa umawiającego się wyłączają pozbawienie skuteczności czynności wykonawczych tej umowy spod stosowania imperatywnych zasad legis fori concursus, których celem jest ochrona zasady par condicio creditorum, z pokrzywdzeniem dla ogółu wierzycieli w przypadku wystąpienia upadłości?

4) Czy art. 1 ust. 1 rozporządzenia Rzym I należy interpretować w ten sposób, że »okoliczności, które powiązane są z prawem różnych państw« w celach możliwości zastosowania samego rozporządzenia, obejmują także przypadek umowy czarteru morskiego zawartej w danym państwie członkowskim pomiędzy spółkami mającymi siedzibę w tym samym państwie członkowskim i zawierającej klauzulę wyboru prawa innego państwa członkowskiego?

5) W przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie czwarte: czy art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I, w związku z art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000, należy interpretować w ten sposób, że decyzja stron, aby poddać umowę prawu państwa członkowskiego innego niż to, w którym ulokowane są »wszystkie inne elementy stanu faktycznego«, nie narusza stosowania imperatywnych przepisów prawa tego drugiego państwa członkowskiego mających zastosowanie jako lex fori concursus przy

zaskarżeniu czynności mających miejsce przed niewypłacalnością z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, przeważając w ten sposób nad klauzulą derogacyjną przewidzianą w art. 13 rozporządzenia Rzym I?”.

23. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym został złożony w Trybunale w dniu 29 stycznia 2016 r.

24. Uwagi na piśmie przedstawiły strony postępowania głównego, rządy włoski i grecki oraz Komisja Europejska. Strony, rząd włoski oraz Komisja wzięły również udział w rozprawie, która odbyła się w dniu 1 grudnia 2016 r.

V. **Analiza**

A. **W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego**

25. Pierwsze pytanie prejudycjalne zostało sformułowane przez sąd odsyłający w sposób wariantowy i obejmuje dwa pytania pozostające względem siebie w relacji alternatywy.

26. Początkowa część pytania pierwszego może sugerować, że sąd odsyłający zmierza do wyjaśnienia, czy osoba, która odniosła korzyść z dokonania czynności prawnej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, w celu doprowadzenia do zastosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000, musi podnieść stosowny zarzut i powołać się na ten przepis. Pytanie to oparte jest jednak na założeniu, że osoba ta wnosi o zastosowanie art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000. Tak odczytywać należy, jak sądzę, ujęte w dalszej części pytania sformułowanie „w wypadku wnoszenia o skorzystanie z klauzuli derogacyjnej ustanowionej przez rozporządzenie”.

27. Sąd odsyłający pragnie wyjaśnić, czy osoba, która odniosła korzyść z czynności prawnej dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli – w celu zapobiegnięcia zaskarżeniu tej czynności na podstawie legis fori concursus – musi powołać się na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 w terminie przewidzianym przez prawo procesowe państwa, którego sądy są właściwe do rozpoznania danej sprawy.

28. Formułowane w drugiej kolejności pytanie alternatywne dotyczy natomiast dwóch zagadnień. Pierwsze z nich związane jest z poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie, czy strona może wnosić o zastosowanie art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 bez względu na ograniczenia czasowe przewidziane przez legem fori processualis. Pierwsze z pytań oraz pierwsza ewentualność przewidziana w pytaniu alternatywnym dotyczą zatem tej samej kwestii.

29. Drugie z tych zagadnień dotyczy obowiązku stosowania art. 13 tego rozporządzenia ex officio.

30. Stwierdzenie, że na sądzie spoczywa obowiązek zastosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 z urzędu, usunęłoby potrzebę rozstrzygania, czy strona musi powołać się na ten przepis z zachowaniem terminów przewidzianych przez prawo procesowe sądu posiadającego jurysdykcję. Stąd – wbrew kolejności zasugerowanej przez sąd krajowy w ramach tej części odesłania prejudycjalnego – w pierwszym rzędzie chciałbym odnieść się do zagadnienia związanego z obowiązkiem stosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 ex officio.

31. Dopiero w przypadku stwierdzenia, że prawo Unii nie nakłada takiego obowiązku na sąd krajowy, należy rozważyć, czy zainteresowana strona musi powołać się na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 w terminie określonym przez prawo procesowe sądu posiadającego jurysdykcję.

32. W celu udzielenia sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi na pierwsze pytanie prejudycjalne należy zatem rozstrzygnąć, czy prawo Unii nakłada na sąd krajowy obowiązek stosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 z urzędu w celu zapobiegnięcia zaskarżeniu czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli na podstawie legis fori concursus, gdy strona wykazała przesłanki wymagane w tym przepisie.

33. W przypadku udzielenia odpowiedzi negatywnej konieczne stanie się rozważenie następującego zagadnienia: czy prawo procesowe sądu posiadającego jurysdykcję określa, czy i w jaki sposób zainteresowana strona – wykazując przesłanki z art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 – musi powołać się na ten przepis w celu zapobiegnięcia zaskarżeniu danej czynności na podstawie legis fori concursus?

1. *Uwagi wprowadzające dotyczące klauzuli derogacyjnej ustanowionej w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000*

34. W myśl art. 4 rozporządzenia nr 1346/2000 postępowanie upadłościowe i jego skutki podporządkowane są prawu państwa członkowskiego, w którym postępowanie zostaje wszczęte (lex fori concursus). Prawo to reguluje wszelkie przesłanki dotyczące wszczęcia postępowania upadłościowego, a także zasady jego prowadzenia i zakończenia. Stosownie do art. 4 ust. 2 lit. m) prawo to jest miarodajne w szczególności do oceny zasad dotyczących nieważności, zaskarżania lub względnej bezskuteczności czynności prawnych dokonanych z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli.

35. Zasada ustanowiona w art. 4 rozporządzenia nr 1346/200 doznaje jednak pewnych ograniczeń, które podyktowane są – jak stanowi motyw 24 tego rozporządzenia – ochroną zaufania uczestników obrotu oraz dążeniem do zapewnienia pewności prawnej. W tym celu rozporządzenie przewiduje w art. 5–15 wyjątki, które pozwalają na odstąpienie od zastosowania prawa państwa wszczęcia postępowania.

36. Rozporządzenie nr 1346/2000, zasadniczo przychylne jednolitości legis fori concursus, jest oparte na zasadzie „ograniczonej uniwersalności". Oznacza to, że całokształt zagadnień dotyczących postępowania upadłościowego, z pewnymi tylko wyjątkami, podlegać powinien legi fori concursus.

37. Wśród tych wyjątków doniosłą rolę pełni art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000, zgodnie z którym, po spełnieniu określonych przesłanek, prawa państwa wszczęcia postępowania nie stosuje się do oceny kwestii wyszczególnionych w art. 4 ust. 2 lit. m) rozporządzenia, a zatem co do nieważności, zaskarżania lub względnej bezskuteczności czynności prawnych dokonanych z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli. Przepis ten zawiera szczególną klauzulę derogacyjną, która pozwala na odstąpienie od stosowania legis fori concursus w zakresie, w jakim prawo to dopuszcza zaskarżenie czynności dokonanej z przyszłym upadłym. Osoba, która odniosła korzyść z takiej czynności, musi jednak wykazać, że czynność ta podlega prawu innego państwa członkowskiego niż państwo wszczęcia postępowania oraz że ta czynność ta w żaden sposób nie podlega zaskarżeniu na podstawie tego prawa.

38. Przepis art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 ma na celu ochronę uzasadnionych oczekiwań podmiotu, który odniósł korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli. U podstaw tego przepisu zdaje się leżeć założenie, że osoba ta ma prawo działać w zaufaniu do trwałości czynności ocenianej w świetle prawa, któremu czynność ta podlega, i nie może być zaskakiwana w wyniku dojścia do głosu legis fori concursus na skutek wszczęcia postępowania upadłościowego.

2. *W przedmiocie obowiązku stosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 z urzędu*

39. Udzielając odpowiedzi na pierwsze pytanie prejudycjalne należy wyjaśnić, czy – wobec wykazania przez stronę obu przesłanek wymaganych przez art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 – sąd krajowy ma obowiązek zastosowania tego przepisu z urzędu i odstąpienia od stosowania prawa państwa wszczęcia postępowania upadłościowego (legis fori concursus) w zakresie, w jakim pozwala ono na zaskarżenie czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli.

40. Wątpliwości sądu odsyłającego w tym zakresie może tłumaczyć brzmienie art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000, który z jednej strony nakłada obowiązek „wykazania" przez stronę dwóch przesłanek wymienionych w tym przepisie, a z drugiej strony stanowi, że wobec ich wykazania „nie stosuje się" art. 4 ust. 2 lit. m). Kategoryczna formuła, jaką posłużył się prawodawca, może prowadzić do wniosku, że na sądzie spoczywa obowiązek działania z urzędu, o ile zainteresowana strona przedstawi środki dowodowe pozwalające na stwierdzenie, że obie przesłanki z art. 13 tego rozporządzenia zostały spełnione.

41. Nie sądzę jednak, ażeby takie stanowisko było uzasadnione.

42. Wielce pomocne przy dokonywaniu wykładni rozporządzenia nr 1346/2000 są uwagi poczynione w raporcie M. Virgósa i E. Schmita[7], który dotyczy wprawdzie konwencji w sprawie postępowania upadłościowego, tym niemniej powszechnie uznaje się go za źródło cennych wskazówek dotyczących interpretacji przepisów rozporządzenia[8].

43. We wspomnianym raporcie wskazywano, że mechanizm ustanowiony w przepisie konwencji, na którym wzorowany jest art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000, opiera się na zasadzie „weta". Autorzy raportu zwracali uwagę, że strona nie tylko musi dążyć do uchylenia się od zastosowania prawa państwa wszczęcia postępowania upadłościowego ale także musi tego „żądać" („Article 13 represents a defence against the application of the law of the State of the opening, which must be pursued by the interested party, who must claim it" – § 136).

44. W tym duchu utrzymana jest również argumentacja przedstawiona przez Trybunał w wyroku Nike European Operations Netherlands, gdzie zwrócono uwagę, że ciężar wykazania przesłanek z art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 spoczywa na stronie, która „powołuje się na ten przepis"[9].

45. W moim przekonaniu prawo Unii wiąże zastosowanie wyjątku ustanowionego w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 z aktywnością procesową tej strony, która odniosła korzyść z pokrzywdzeniem wierzycieli.

46. Pragnę również zauważyć, że wniosek prejudycjalny w omawianej części oparty jest na założeniu, że strona wykazała przesłanki z art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000, a równocześnie nie zawnioskowała o zastosowanie tego przepisu.

47. Mam wątpliwość, czy można wyraźnie rozgraniczać dwa przejawy aktywności procesowej strony, które polegają, odpowiednio, na przedstawianiu dowodów pozwalających na wykazanie okoliczności istotnych dla art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 oraz na domaganiu się zastosowania wyjątku ustanowionego w tym przepisie.

7 — Raport M. Virgósa i E. Schmita dotyczący konwencji w sprawie postępowania upadłościowego został opublikowany w: G. Moss, I.F. Fletcher, S. Isaacs, *The EC Regulation on Insolvency proceedings. A Commentary and Annotated Guide*, 2nd ed., Oxford, Oxford University Press 2009, s. 381 i nast.; zwany dalej „raportem Virgós/Schmit".

8 — Zobacz opinia rzecznika generalnego F.G. Jacobsa w sprawie Eurofood IFSC, C-341/04, EU:C:2005:579, pkt 2. Zobacz także moje opinie: w sprawie Lutz, C-557/13, EU:C:2014:2404, pkt 48; w sprawie SCI Senior Home, C-195/15, EU:C:2016:369, pkt 41, 42, 44.

9 — Wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 26.

48. Zagadnienia te są ze sobą ściśle związane. Otóż, jeżeli strona przedkłada środek dowodowy w toku postępowania, to czyni to w celu wywołania określonego skutku procesowego. Nie chciałbym wchodzić w tym miejscu w szczegóły dotyczące rozmaitych rozwiązań przyjmowanych w prawie procesowym poszczególnych państw członkowskich. Wydaje mi się jednak, że dowód przeprowadzany na wniosek strony ma zasadniczo pozwolić na ustalenie okoliczności, która jest istotna dla rozstrzygnięcia sprawy. Nie jestem zatem przekonany, czy istnieje możliwość przeprowadzania na wniosek strony dowodów w celu ustalenia, że spełnione zostały przesłanki z art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 równocześnie twierdząc, że strona nie wnioskuje o zastosowanie tego przepisu.

49. W każdym razie do sądu krajowego należała będzie ocena, czy zgodnie z przepisami prawa procesowego danego państwa członkowskiego strona, która przedstawia dowody zmierzające do wykazania przesłanek wymaganych w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000, wnioskuje równocześnie o zastosowanie tego przepisu.

3. *W przedmiocie przepisów rozstrzygających o sposobie powoływania się przez stronę na wyjątek ustanowiony w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000*

50. Tak jak stwierdziłem powyżej, rozporządzenie nr 1346/2000 wiąże zastosowanie wyjątku ustanowionego w art. 13 z aktywnością osoby, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli. Rozporządzenie nie reguluje jednak sposobu, w jaki zainteresowana strona może powołać się na ten przepis. Brak w nim również unormowań dotyczących terminów, w jakich dopuszczalne jest wnioskowanie o zastosowanie art. 13 tego rozporządzenia.

51. Informacje przedstawione przez sąd krajowy w odesłaniu prejudycjalnym prowadzą do wniosku, że w celu doprowadzenia do zastosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 prawo włoskie wymaga od zainteresowanej strony podniesienia stosownego zarzutu procesowego przed upływem określonego terminu.

52. Poprzez pierwsze pytanie prejudycjalne – w zakresie, w jakim nie dotyczy ono obowiązku stosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 z urzędu – sąd krajowy zmierza zatem do wyjaśnienia, czy państwo członkowskie jest uprawnione do określenia, w jaki sposób należy powoływać się na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 w celu zapobiegnięcia zaskarżeniu czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli na podstawie legis fori concursus.

a) *Wyjątek ustanowiony w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 a autonomia proceduralna państw członkowskich*

53. Trybunał w wyroku Nike European Operations Netherlands Trybunał wyraził pogląd, że art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 nie reguluje między innymi szczegółowych warunków przeprowadzania dowodów, środków dowodowych dopuszczalnych przed właściwym sądem krajowym oraz zasad oceny mocy dowodowej poszczególnych dowodów. Państwa członkowskie są uprawnione do ich określenia na mocy zasady autonomii proceduralnej. Wprowadzone przepisy nie mogą być jednak mniej korzystne niż przepisy stosowane w przypadku podobnych spraw o charakterze krajowym (zasada równoważności) oraz nie mogą uniemożliwiać lub nadmiernie utrudniać wykonywania praw przyznanych przez prawo Unii (zasada skuteczności) [10].

10 — Wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 27, 28.

54. Chciałbym podkreślić, że choć w wyroku Nike European Operations Netherlands uwaga Trybunału koncentrowała się na uregulowaniach dotyczących przebiegu postępowania dowodowego, to – wobec braku stosownych rozwiązań w samym rozporządzeniu nr 1346/2000 – państwa członkowskie w ramach autonomii proceduralnej rozstrzygają o całokształcie zagadnień proceduralnych, które dotyczą stosowania art. 13 tego rozporządzenia.

55. Jak już wskazywałem w pkt 48 niniejszej opinii, te dwie formy aktywności procesowej (wnioskowanie o przeprowadzenie dowodów w celu ustalenia przesłanek z art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 oraz powoływanie się na ten przepis) są ze sobą ściśle powiązane. Powinny one zatem podlegać uregulowaniom wywodzącym się z tego samego systemu prawnego.

56. W uzupełnieniu tego, co powiedziano powyżej, chciałbym również zauważyć, że prawo procesowe państwa mającego jurysdykcję w danej sprawie może przewidywać terminy na zgłaszanie dowodów. Rozporządzenie nie reguluje – obok terminów na zgłaszanie zarzutów, których dotyczy odesłanie prejudycjalne – również terminów, w których strona jest zobowiązana zgłosić wszystkie wnioski dowodowe. Zagadnienie koncentracji materiału dowodowego jest tak silnie związane z zabezpieczeniem właściwego toku postępowania sądowego, że trudno odrywać je od całokształtu przepisów procesowych obowiązujących w danym państwie. Stąd, terminy te powinny podlegać prawu procesowemu państwa, którego sądy są właściwe do rozpoznania danej sprawy (lex fori processualis).

57. Po upływie terminów na zgłaszanie wniosków dowodowych strona utraci możliwość wykazania przesłanek z art. 13 tego rozporządzenia i tym samym nie będzie mogła polegać na ochronie wynikającej z tego przepisu. Zbliżoną funkcję, przynajmniej w rozważanym kontekście, mogą pełnić przepisy wyznaczające terminy na zgłaszanie zarzutów procesowych, do których odnosi się niniejsze odesłanie prejudycjalne. Nie mam zatem wątpliwości, że problematyka terminów na zgłaszanie zarzutów procesowych również powinna zostać podporządkowana prawu tego państwa, którego sądy posiadają jurysdykcję w sprawie.

b) ***Przynależność przepisów określających terminy na zgłaszanie zarzutów procesowych do legis fori processualis***

58. Konieczne wydaje mi się ponadto rozgraniczenie zakresów zastosowania legis fori processualis i legis causae w celu wyjaśnienia, które z tych praw decyduje w niniejszej sprawie o tym, w jaki sposób zainteresowana strona musi wnioskować o zastosowanie wyjątku ustanowionego w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000.

59. W świetle art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 osoba, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli, może działać w zaufaniu do prawa właściwego dla tej czynności, ale tylko w zakresie, w jakim mogła oczekiwać, że postanowienia tego prawa dojdą do głosu i będą określać jej prawa i obowiązki poza postępowaniem upadłościowym. Prawo właściwe dla zobowiązania umownego, wskazane za pośrednictwem norm rozporządzenia Rzym I, stosownie do jego art. 12 ust. 1 lit. d), rozstrzyga, inter alia, o „terminach przedawnienia i utracie praw wynikającej z upływu terminów", ale jedynie w kontekście „różnych sposobów wygaśnięcia zobowiązań". Nie jest ono miarodajne dla oceny terminów na zgłaszanie zarzutów procesowych. Nawet wówczas, gdy skorzystanie z określonego uprawnienia procesowego (na przykład w drodze podniesienia zarzutu) wywołuje skutki materialnoprawne, to nadal – zgodnie z zasadą lex fori processualis – o sposobie wykonywania tych uprawnień rozstrzyga prawo procesowe państwa, w którym siedzibę ma sąd orzekający. Potwierdza to pośrednio art. 18 ust. 2 rozporządzenia Rzym I, w myśl którego dowód umowy lub czynności prawnej może być przeprowadzony wszelkimi środkami dowodowymi zgodnie z prawem sądu lub zgodnie z jednym z praw, które rozstrzygają o statucie formy (art. 11), pod warunkiem jednak, że ten dowód można przeprowadzić w ten sposób przed sądem orzekającym.

60. Przepisy ograniczające w czasie możliwość powołania się na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 nie mieszczą się ponadto w pojęciu „zasad" dotyczących nieważności, zaskarżania lub względnej bezskuteczności czynności prawnych, o których mowa w art. 4 ust. 2 lit. m) tego rozporządzenia. Przepisy te nie są elementem systemu związanego z mechanizmem podważania czynności, a wyłącznie takie regulacje prawne mogą zostać objęte zakresem zastosowania legis causae, na co wskazywałem już w mojej opinii w sprawie Lutz [11]. Nie dotyczą one środków ochrony prawnej podejmowanych w celu zaskarżenia czynności.

61. W świetle przeprowadzonej analizy nie mam wątpliwości, że na mocy zasady autonomii proceduralnej państwa członkowskie określają, w jaki sposób zainteresowana strona musi powoływać się na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 w celu zapobiegnięcia zaskarżeniu czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli.

62. Sądowi krajowemu należy pozostawić ocenę, czy przepis proceduralny, który wyznacza terminy na zgłoszenie zarzutów procesowych, jest zgodny z zasadą równoważności i skuteczności. Wśród informacji przedstawionych w odesłaniu prejudycjalnym nic nie wskazuje na naruszenie tych zasad.

63. Mając powyższe na uwadze proponuję, aby Trybunał udzielił sądowi krajowemu następującej odpowiedzi na pierwsze pytanie prejudycjalne:

Zastosowanie wyjątku ustanowionego w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 wymaga aktywności procesowej strony, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli.

Zgodnie jednak z zasadą autonomii proceduralnej państw członkowskich to prawo procesowe państwa, którego sądy posiadają jurysdykcję w danej sprawie, określa, w jaki sposób zainteresowana strona – wykazując przesłanki określone w art. 13 rozporządzenia – musi powołać się na ten przepis w celu zapobiegnięcia zaskarżeniu czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli na podstawie legis fori concursus.

B. **W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego**

64. W ramach drugiego pytania prejudycjalnego sąd odsyłający pragnie wyjaśnić, czy spełnienie wymogu ustanowionego w art. 13 tiret drugie rozporządzenie nr 1346/2000 wiąże się z koniecznością wykazania, że czynność nie podlega zaskarżeniu w sposób ogólny i abstrakcyjny, czy też wymaga się dowodu, że czynność, choć zasadniczo zaskarżalna, nie może zostać skutecznie podważona przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy.

65. Udzielając odpowiedzi na tak postawione pytanie należy przypomnieć, że art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 pozwala na odstąpienie od stosowania prawa państwa wszczęcia postępowania na rzecz prawa właściwego dla czynności prawnej, któremu czynność ta podlega, o ile „w takim przypadku ta czynność prawna w żaden sposób nie podlega zaskarżeniu na podstawie tego prawa".

66. Kluczowe znaczenie dla udzielania odpowiedzi na drugie pytanie prejudycjalne zdaje się mieć interpretacja zwrotu „w takim przypadku".

67. Autorzy wspomnianego już raportu Virgós/Schmit wskazywali, że wyrażenie „w takim przypadku" („in the relevant case") rozumieć należy jako wymóg wykazania, że czynność nie podlega zaskarżeniu jakimikolwiek środkami w okolicznościach danego przypadku. Stąd, nie chodzi o powołanie się wyłącznie w sposób abstrakcyjny na brak możliwości zaskarżenia danej czynności na podstawie przepisu legis causae (§ 137).

11 — Moja opinia w sprawie Lutz, C-557/13, EU:C:2014:2404, pkt 78.

68. Odnosząc te uwagi do prawa Unii należy zaznaczyć, że wyrażenie „w takim przypadku" występuje we włoskiej („nella fattispecie") i angielskiej („in the relevant case") wersjach językowych rozporządzenia. Tym niemniej w orzecznictwie Trybunału zwrócono już uwagę, że poszczególne wersje językowe rozporządzenia wykazują w tej mierze pewne odrębności i niekiedy art. 13 rozporządzenia zdaje się nie zawierać formuły „w takim przypadku" ani analogicznego zwrotu [12]. Wymóg jednolitej wykładni przepisu prawa Unii, wobec istniejących w tym zakresie rozbieżności, wymaga jednak interpretacji przepisu w zależności od kontekstu i celu uregulowania, którego jest częścią [13].

69. Trybunał, kierując się tymi dyrektywami interpretacyjnymi, w wyroku Nike European Operations Netherlands wyjaśnił, że zastosowanie art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 jest uzależnione od warunku, aby dana czynność nie mogła zostać zaskarżona na podstawie lex causae, „przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy" [14].

70. W uzupełnieniu chciałbym przypomnieć, że wyjątek ustanowiony w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 ma na celu ochronę uzasadnionych oczekiwań co do trwałości czynności prawnej.

71. U podstaw tego rozwiązania legło przekonanie, że osoba, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli, może polegać na prawie dla tej czynności właściwym w zakresie, w jakim rozstrzyga ono o dopuszczalności i przesłankach zaskarżenia tej czynności. W przywoływanej już opinii w sprawie Lutz zwracałem uwagę, że upływ czasu jest jedną z okoliczności, która wpływa nieraz na możliwość zaskarżenia czynności na podstawie legis causae [15]. Niekiedy dopiero wraz z upływem określonych terminów ustać może możliwość zaskarżenia danej czynności. Osoba, która odniosła korzyść z tej czynności, dopiero wówczas uzyska przekonanie o jej trwałości. Artykuł 13 rozporządzenia nr 1346/2000 chroni, jak sądzę, również oczekiwania dotyczące ważności czynności prawnej ukształtowane w następstwie wystąpienia takich okoliczności.

72. Potencjalna zaskarżalność danej czynności, oceniana w oderwaniu od okoliczności konkretnego przypadku, nie sprzyjałaby natomiast ochronie uzasadnionych oczekiwań. Poza postępowaniem upadłościowym strona musiałaby bowiem liczyć się z wpływem tych okoliczności na możliwość zaskarżenia czynności, podczas gdy po wszczęciu postępowania byłyby one pomijane.

73. Wymóg wykazania, że czynność nie podlega zaskarżeniu na podstawie prawa dla niej właściwego, odnosi się – obok przepisów legis causae dotyczących upadłości – także do wszystkich ogólnych przepisów i zasad tego prawa [16]. W poszczególnych systemach prawnych odnajdujemy rozmaite i niekiedy liczne instrumenty, które dotyczą nieważności lub bezskuteczności czynności prawnych. Można przypuszczać, że przynajmniej teoretycznie możliwe jest zaskarżanie większości czynności dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli. Powstaje zatem pytanie, czy wymóg przedstawienia dowodu o charakterze ogólnym i abstrakcyjnym, że czynność w ogóle nie podlega zaskarżeniu, nie wiązałby się z nałożeniem na stronę zbyt daleko idących obowiązków, przekreślających możliwość skutecznego powoływania się na wyjątek ustanowiony w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000.

12 — Przykładowo, w art. 13 tiret drugie estońskiej wersji językowej rozporządzenia („kõnealuse seaduse alusel ei ole võimalik tema tegevust mingil viisil vaidlustada") brak jest wyraźnego odwołania do okoliczności konkretnego przypadku. Należy jednak zaznaczyć, że przesłanka z art. 13 tiret drugie rozporządzenia nr 1346/2000 w praktycznie niezmienionym kształcie zachowana została w art. 16 lit. b) nowego rozporządzenia upadłościowego 2015/848. Nie odstąpiono przy tym od ustanowionego w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 wymogu wykazania niezaskarżalności w sposób konkretny. Potwierdza to analiza różnych wersji językowych rozporządzenia 2015/848, gdzie nadal oczekuje się dowodu uwzględniającego okoliczności danego przypadku. I tak, w wersji angielskiej nadal występuje wyrażenie „in the relevant case", a w wersji francuskiej – „en l'espèce". Nieznaczną tylko zmianę wprowadzono w niemieckiej wersji językowej, gdzie zwrot „in diesem Fall" zastąpiono wyrażeniem „im vorliegenden Fall". Polska wersja językowa rozporządzenia 2015/848 wprawdzie nie wymaga już wykazania, że czynność nie podlega zaskarżenia w „takim przypadku", ale formuła ta ustąpiła miejsca mającemu podobne znaczenie zwrotowi „w odnośnej sprawie".

13 — Wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 17.

14 — Wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 22.

15 — Zobacz moja opinia w sprawie Lutz, C-557/13, EU:C:2014:2404, pkt 73.

16 — Zobacz wyrok z dnia 15 października 2015 r., Nike European Operations Netherlands, C-310/14, EU:C:2015:690, pkt 39.

74. Mając na uwadze poczynione wyżej rozważania proponuję, ażeby Trybunał udzielił następującej odpowiedzi na drugie pytanie prejudycjalne:

W celu skutecznego powołania się na wyjątek ustanowiony w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000, wystarczające jest wykazanie przez osobę, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli – gdy lex causae dopuszcza zaskarżanie czynności tego typu – że czynność, choć zasadniczo zaskarżalna, nie może zostać w żaden sposób skutecznie podważona na podstawie legis causae przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności danego przypadku.

C. **W przedmiocie czwartego pytania prejudycjalnego**

75. Mając na uwadze, że pytania prejudycjalne trzecie i piąte dotyczą skutków wyboru prawa dokonanego w okolicznościach opisanych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I, jestem przekonany, że w pierwszej kolejności należy odnieść się do czwartego pytania prejudycjalnego, które zmierza do ustalenia, czy samo rozporządzenie w ogóle znajdzie zastosowanie w niniejszej sprawie.

76. W ramach czwartego pytania prejudycjalnego sąd odsyłający dąży bowiem do uzyskania wskazówek pozwalających na wyznaczenie przedmiotowego zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym I. Zakłada on tym samym, że rozporządzenie znajduje zastosowanie w niniejszym postępowaniu ratione temporis. Kwestii tej należy, jak sądzę, poświęcić kilka uwag wprowadzających.

1. *Zakres zastosowania ratione temporis rozporządzenia Rzym I*

77. O czasowym zakresie zastosowania rozporządzenia Rzym I rozstrzyga art. 28 tego aktu, zgodnie z którym rozporządzenie stosuje się do „umów zawartych od dnia 17 grudnia 2009 r.”.

78. Płatności, których dotyczy postępowanie główne, dokonywane były natomiast w wykonaniu umowy zawartej w dniu 11 marca 2008 r., której okres obowiązywania – na co wskazuje w uwagach pisemnych Mediterranea – został następnie przedłużony aneksem z dnia 9 grudnia 2009 r. Prowadzi to do wniosku, że rozporządzenie Rzym I nie znajduje zastosowania w postępowaniu głównym. W obu przypadkach mowa o zdarzeniach, które wystąpiły w dacie poprzedzającej dzień 17 grudnia 2009 r.

79. Przedstawionej wyżej oceny nie zmienia fakt, że postępowanie główne dotyczy świadczeń, które spełnione zostały po upływie kilkunastu miesięcy po dniu zawarcia umowy. Do uregulowania należności również doszło bowiem jeszcze przed dniem 17 grudnia 2009 r., odpowiednio po 17 i 9 dniach w stosunku do terminów wymagalności, które przypadały na dzień 24 lutego 2009 r. i 24 marca 2009 r.

80. Jestem jednak przekonany, że nawet spełnienie świadczenia w dniu 17 grudnia 2009 r. lub później nadal nie pozwalałoby na zastosowanie rozporządzenia Rzym I.

81. O zakresie zastosowania rozporządzenia rozstrzyga bowiem chwila zawarcia umowy, nie zaś moment czasowy, w którym następuje spełnienie świadczeń wynikających z tej umowy. W dotychczasowym orzecznictwie Trybunał zwracał uwagę, że prawodawca unijny wykluczył bezpośrednie stosowanie rozporządzenia Rzym I, które powodowałoby objęcie swoim zakresem przyszłych skutków umów zawartych przed dniem 17 grudnia 2009 r.[17].

82. Poczynione wyżej uwagi prowadzą mnie do wniosku, że przepisy rozporządzenia Rzym I nie znajdują zastosowania do oceny niniejszej sprawy.

17 — Zobacz wyrok z dnia 18 października 2016 r., Nikiforidis, C-135/15, EU:C:2016:774, pkt 33–37.

2. ***Kompetencja Trybunału do dokonania wykładni art. 1 ust. 1 i art. 3 ust. 3 konwencji rzymskiej***

83. W wypadku gdyby sąd odsyłający doszedł do przekonania, że w sprawie nie znajduje zastosowania rozporządzenie Rzym I, należałoby sięgnąć do systemu norm kolizyjnych zawartych w Konwencji rzymskiej o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, podpisanej w dniu 19 czerwca 1980 r.[18], która zastąpiona została przez to rozporządzenie.

84. Konwencja rzymska nie jest jednak aktem prawa Unii. Stosownie do art. 1 lit. a) i art. 2 lit. a) i b) pierwszego protokołu konwencji, Trybunał zachowuje wprawdzie kompetencję do dokonywania jej wykładni, ale wyłącznie na podstawie wniosków niektórych organów sądowych państw członkowskich. Brak wśród nich sądów działających jako sądy pierwszej instancji. Z treści odesłania prejudycjalnego wynika natomiast, że Tribunale Ordinario di Venezia (sąd pierwszej instancji w Wenecji) rozpoznaje sprawę w toku pierwszej instancji.

85. W dalszej części niniejszej opinii przedstawię jednak moje stanowisko dotyczące wykładni art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I w kontekście stosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000.

86. Do sądu krajowego należy bowiem ostateczna ocena, czy okoliczności faktyczne niniejszej sprawy uzasadniają zastosowanie rozporządzenia Rzym I. Zgodnie natomiast z utrwalonym orzecznictwem Trybunału pytania przedłożone przez sąd krajowy korzystają z domniemania istotności.

87. Wykładnia prawa Unii może być również użyteczna dla sądu krajowego. Należy zwrócić uwagę na zbieżność postanowień konwencji rzymskiej i rozporządzenia Rzym I, które – w odniesieniu do państw członkowskich – jest następcą uregulowań konwencyjnych.

3. ***Zakres zastosowania ratione materiae rozporządzenia Rzym I wynikający z art. 1 ust. 1 tego rozporządzenia***

88. Poprzez czwarte pytanie prejudycjalne sąd odsyłający pragnie ustalić, czy umowa czarteru morskiego zawarta w danym państwie członkowskim pomiędzy spółkami mającymi siedzibę w tym państwie, która zawiera klauzulę wyboru prawa innego państwa członkowskiego, jest objęta przedmiotowym zakresem zastosowania rozporządzenia Rzym I.

89. Pragnę zauważyć, że Mediterranea w ramach zarówno uwag na piśmie dotyczących piątego pytania prejudycjalnego, jak i tych przedstawionych ustnie na rozprawie, zwracała uwagę na inne – obok wyboru prawa – okoliczności, które przemawiać mają w jej ocenie za powiązaniem umowy z prawem więcej niż jednego tylko państwa. W szczególności powoływano się na możliwość korzystania ze statku poza włoskimi wodami terytorialnymi. Część z nich dostrzegł również sąd w odesłaniu prejudycjalnym, sygnalizując, że treść umowy została zredagowana w języku angielskim oraz że wprowadzono w niej klazulę arbitrażową powierzającą rozpoznawanie sporów LMAA (London Maritime Arbitrators Association).

90. Sąd odsyłający pominął jednak te okoliczności formułując pytania prejudycjalne trzecie, czwarte i piąte. W pytaniu trzecim ograniczył się bowiem do wskazania na wątpliwości dotyczące możliwości zastosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 w stosunku do powództw dotyczących umowy zawartej pomiędzy stronami mającymi siedzibę w tym samym państwie członkowskim, w której strony wprowadziły klauzulę wyboru prawa innego państwa członkowskiego. W pytaniach czwartym i piątym uzupełnił te okoliczności precyzując, że umowa została zawarta w państwie członkowskim, w którym obie strony mają swoje siedziby.

18 — Dz.U. 1980, L 266, s. 1, zwana dalej „konwencją rzymską”.

91. Stąd, odpowiadając na czwarte pytanie prejudycjalne i nie zmieniając jego istoty, należy wyjaśnić, czy umowa zawarta w państwie członkowskim, w którym siedzibę mają jej strony, a dla której dokonano wyboru prawa innego państwa członkowskiego, jest objęta zakresem zastosowania rozporządzenia Rzym I.

a) ***Uwagi wprowadzające***

92. Uprzedzając dalsze rozważania chciałbym wyjaśnić, że kilka kolejnych fragmentów niniejszej opinii zostało poświęconych analizie, która ma charakter wysoce teoretyczny i abstrakcyjny. Jako rzecznik generalny uważam jednak za stosowne przedstawienie mojego stanowiska w odniesieniu do kwestii, która od dawna stanowi przedmiot sporu w doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego. Mam świadomość, że – jak wynikać będzie z zamieszczonych dalej konkluzji – opowiedzenie się za jednym z przedstawionych poniżej stanowisk nie rozstrzyga definitywnie o odpowiedzi na trzecie i piąte z pytań prejudycjalnych w niniejszej sprawie. Tym niemniej, w innych sprawach zagadnienie to może mieć znaczenie dla wykładni prawa Unii. Jestem zarazem przekonany, że przedstawienie pogłębionych rozważań umożliwi Trybunałowi całościową ocenę zagadnienia będącego przedmiotem niniejszego postępowania.

93. Czwarte pytanie prejudycjalne zmierza do wyjaśnienia, czy stany faktyczne, w których nie występuje czynnik określany w nauce prawa kolizyjnego mianem „elementu obcego", a które przez to nie wykazują związku z prawem dwóch lub większej liczby państw, są objęte zakresem zastosowania rozporządzenia Rzym I.

94. Zagadnienie to stanowi jeden z najdłużej i najszerzej dyskutowanych problemów prawa kolizyjnego [19]. Ujednolicenie unijnego systemu norm kolizyjnych nie usunęło istniejących w tym zakresie wątpliwości.

95. Niekiedy twierdzi się, że przepisy prawa prywatnego międzynarodowego znajdują zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do stosunków wykazujących związek z prawem więcej niż jednego tylko państwa [20]. Pogląd ten uzupełnia się czasem stwierdzeniem, że nie jest wystarczające wystąpienie jakiegokolwiek powiązania z prawem obcym. Wymaga się raczej wystąpienia okoliczności doniosłych z kolizyjnoprawnego punktu widzenia, to znaczy takich, które mogą prowadzić do kolizji praw w przestrzeni [21].

96. Stanowisko przeciwne oparte jest na przekonaniu, że normy prawa prywatnego międzynarodowego obejmują swoim zasięgiem wszystkie stosunki, w tym i te, które mają charakter czysto krajowy [22]. W tym ostatnim przypadku miarodajny system norm kolizyjnych nieodzownie doprowadzi do właściwości prawa państwa, z którym stosunek ten jest w całości powiązany.

b) ***Rola elementu obcego przy wyznaczaniu przedmiotowego zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym I***

97. Podejmując próbę wyznaczenia przedmiotowego zakres zastosowania rozporządzenia Rzym I, należy w pierwszej kolejności sięgnąć do jego art. 1 ust. 1, zgodnie z którym rozporządzenie znajduje zastosowanie do zobowiązań umownych powiązanych z prawem różnych państw.

19 — Zobacz P. Lalive, Tendances et méthodes en droit international privé: cours général, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, vol. 155, 1977, s. 16–33; T.M. de Boer, Facultative Choice of Law. The Procedural Status of Choice-of-Law Rules and Foreign Law, *Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, vol. 257, 1996, s. 239–250.

20 — V. Behr, Rome I Regulation. A – Mostly – Unified Private International Law of Contractual Relationships Within – Most – of the European Union, *Journal of Law and Commerce*, vol. 29, 2011, s. 238.

21 — J. Pazdan, Rozporządzenie Rzym I: nowa wspólnotowa kolizyjnoprawna regulacja zobowiązań umownych, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, nr 5, 2009, s. 14.

22 — J.D. Lüttringhaus, Article 1, w: ed. F. Ferrari, *Rome I Regulation. Pocket Commentary*, Munich, Sellier European Law Publisher 2015, s. 41.

98. Brzmienie art. 1 ust. 1 rozporządzenia Rzym I nawiązuje do art. 1 ust. 1 konwencji rzymskiej, który wyznaczał jej zakres zastosowania ratione materiae. Stosownie do tego przepisu konwencja znajdowała zastosowanie do zobowiązań umownych w stanach faktycznych, które wykazują związek z prawem różnych państw („les situations comportant un conflit de lois").

99. W raporcie dotyczącym konwencji rzymskiej, który został przygotowany przez M. Giuliana i P. Lagarde'a [23], wyjaśniano znaczenie tego postanowienia, wskazując, że konwencja znajduje zastosowania jedynie w sprawach, które wiążą się z konfliktem praw. Mowa o sytuacjach, w których występuje jeden lub kilka elementów obcych w stosunku do wewnętrznego ładu społecznego danego państwa („Il s'agit des situations qui comportent un ou plusieurs éléments d'extranéité par rapport à la vie sociale interne d'un pays").

100. Brzmienie art. 1 ust. 1 rozporządzenia Rzym I – wspierane stanowiskiem twórców raportu Giuliano/Lagarde – może prowadzić do wniosku, że rozporządzenie to nie odnosi się do czysto krajowych stanów faktycznych.

101. Można jednak bronić tezy przeciwnej, że rozporządzenie znajduje zastosowanie również w sprawach czysto krajowych, ponieważ takich sytuacji dotyczy art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I.

102. Pogląd ten wspiera interpretacja analogicznego w stosunku do art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I przepisu, który występuje w bliźniaczym rozporządzeniu o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) [24].

103. Artykuł 1 ust. 1 rozporządzenia Rzym II – podobnie jak art. 1 ust. 1 rozporządzenia Rzym I – stanowi, że akt ten znajduje zastosowanie „do zobowiązań pozaumownych […] *powiązanych z prawami różnych państw*" [25].

104. Stosownie do art. 14 ust. 2 rozporządzenia Rzym II, który jest odpowiednikiem art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I, „w przypadku, gdy *wszystkie elementy stanu faktycznego* w chwili wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę zlokalizowane są w państwie innym niż państwo, którego prawo zostało wybrane, dokonany przez strony wybór nie wyłącza stosowania przepisów prawa tego innego państwa, których nie można umownie wyłączyć" [26]. W myśl art. 14 ust. 2 rozporządzenia Rzym II wybór prawa nie jest zatem okolicznością, która decyduje o powiązaniu zobowiązania z prawem różnych państw [27]. W odróżnieniu od wyboru, którego dotyczy art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I, tu wybór nie jest bowiem uznawany za „inny" element stanu faktycznego. W moim przekonaniu rozporządzenie Rzym II, w tym przede wszystkim jego art. 14 ust. 2, dotyczy zatem również czysto krajowych stanów faktycznych, które nie wykraczają poza ramy obszaru prawnego jednego państwa.

105. Zakres zastosowania rozporządzenia Rzym I powinien być natomiast zbieżny z zakresem zastosowania rozporządzenia o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych, co wynika z postulatu spójności, który zostały wyrażony w motywach 7 obu rozporządzeń [28].

23 — Dz.U. 1980, C 282, s. 1, zwanego dalej „raportem Giuliano/Lagarde".

24 — Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) (Dz.U. 2007, L 199, s. 40).

25 — Wyróżnienie moje.

26 — Wyróżnienie moje.

27 — Pragnę zauważyć, że nie można tłumaczyć pominięcia wyboru jako okoliczności decydującej o powiązaniu stanu faktycznego z prawem różnych państw tym, że art. 14 ust. 2 rozporządzenia Rzym II dotyczy stanu faktycznego istniejącego „w chwili wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę", podczas gdy art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I dotyczy okoliczności, które występują w chwili dokonywania wyboru. Na tle art. 14 ust. 1 lit. b) rozporządzenia Rzym II dopuszczalny jest bowiem także uprzedni wybór prawa.

28 — Motyw 7 chronologicznie wcześniejszego rozporządzenia Rzym II stanowi, że „przedmiotowy zakres zastosowania oraz przepisy niniejszego rozporządzenia powinny być spójne z rozporządzeniem Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (»Bruksela I«) oraz z instrumentami dotyczącymi prawa właściwego dla zobowiązań umownych". W analogicznie sformułowanym motywie 7 rozporządzenia Rzym I wskazuje się już bezpośrednio na dążenie do zachowania spójności z rozporządzeniem Rzym II.

106. Przychylam się zatem do zapatrywania, zgodnie z którym normy kolizyjne znajdują zastosowanie nawet wówczas, gdy dany stan faktyczny ma charakter czysto krajowy [29].

107. Sądzę również, że przeciwko próbom wyznaczania zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym I w drodze odwołania się do kryterium „umiędzynarodowienia" określonego stanu faktycznego – a zatem w duchu pierwszej koncepcji, do której nawiązywali twórcy raportu Giuliano/Lagarde – przemawia nieostrość tego pojęcia, co może być źródłem trudnych do przezwyciężenia komplikacji.

108. Proszę pozwolić mi zilustrować źródło tych trudności na następującym przykładzie: czy rozporządzenie Rzym I znajduje zastosowanie w sytuacji, gdy wynajmujący dochodzi od najemcy zapłaty czynszu z tytułu umowy najmu ruchomości zawartej w państwie, w którym strony tej umowy mają miejsce zwykłego pobytu, ale najemca jest obywatelem innego państwa członkowskiego? Przyjmijmy też, że strony nie dokonały wyboru prawa dla zawartej umowy.

109. Powstaje pytanie, czy w tym przypadku – wobec występowania w sprawie elementu obcego, związanego z obywatelstwem jednej ze stron umowy – zachodzi potrzeba zastosowania rozporządzenia Rzym I w celu ustalenia, jakie prawo jest właściwe do oceny sporu o zapłatę czynszu najmu.

110. Otóż, sięgając do rozporządzenia Rzym I, w pierwszej kolejności należałoby ustalić, która z jego norm jest odpowiednia do wskazania prawa właściwego dla zawartej przez strony umowy. W samym rozporządzeniu Rzym I brak jest natomiast przepisu, który wyraźnie dotyczy najmu rzeczy ruchomych.

111. Stąd, konieczne stanie się przeprowadzenie wykładni pojęć, którymi posłużono się w poszczególnych przepisach rozporządzenia w celu określenia przesłanek ich stosowania. W nauce prawa kolizyjnego tego rodzaju zabiegi interpretacyjne określa się mianem „kwalifikacji" („qualification", „Qualifikation", „characterisation") [30].

112. Sąd krajowy na podstawie tych zabiegów doszedłby zapewne do przekonania, że umowę najmu traktować należy jako „umowę o świadczenie usług", której poświęcony jest art. 4 ust. 1 lit. b) rozporządzenia Rzym I. Dopiero na tym etapie okazałoby się, że kwestia obywatelstwa najemcy jest pozbawiona znaczenia w ramach sporu dotyczącego zapłaty czynszu najmu, ponieważ – w braku wyboru prawa – umowa o świadczenie usług podlega prawu państwa, w którym usługodawca (wynajmujący) ma miejsce zwykłego pobytu. Chciałbym jednak zaznaczyć, że czynnik obywatelstwa mógłby mieć istotne znaczenie w przypadku, gdyby spór dotyczył braku zdolności do czynności prawnych najemcy [31].

113. Powyższe wątpliwości uzasadniają w mojej ocenie wniosek, że nieuzasadnione są próby wyróżniania zobowiązań umownych o charakterze czysto krajowym oraz tych, które wykazują związek z prawem kilku państw. Kryteria te mogłyby zostać zastosowane jedynie w odniesieniu do konkretnych zagadnień związanych z powstaniem, wykonaniem lub wygaśnięciem zobowiązania umownego.

29 — Stanowisko to przeważa również w polskiej doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego. M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa, LexisNexis Polska 2017, s. 26. Takie stanowisko doktryna polska prezentowała już w odniesieniu do postanowień konwencji rzymskiej. Zobacz W. Popiołek, Konwencja EWG o prawie właściwym dla zobowiązań, *Państwo i Prawo*, z. 2, 1982, s. 106; M. Wojewoda, *Zakres prawa właściwego dla zobowiązań umownych*, Warszawa, Wolters Kluwer SA 2007, s. 73.

30 — M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa, LexisNexis Polska 2017, s. 76.

31 — Problematyka zdolności do dokonywania czynności prawnych wyłączona została z zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym I [art. 1 ust. 2 lit. a)]. O zdolności do czynności prawnych rozstrzyga zatem prawo odszukane za pomocą krajowych norm prawa prywatnego międzynarodowego, które obowiązują w siedzibie sądu sprawującego jurysdykcję w danej sprawie. Obywatelstwo najemcy mogłoby mieć zatem znaczenie, o ile takie rozwiązanie zostałoby przyjęte w krajowym systemie norm kolizyjnych. W tej sytuacji rozporządzenie Rzym I nadal może jednak znaleźć zastosowanie ratione materiae. Artykuł 13 tego rozporządzenia stanowi, że „[w] przypadku umowy zawartej między osobami, które znajdują się w tym samym państwie, osoba fizyczna, która miałaby zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych na podstawie prawa tego państwa, może powołać się na brak zdolności prawnej lub zdolności do czynności prawnych wynikający z prawa innego państwa jedynie wówczas, gdy w chwili zawarcia umowy druga strona umowy wiedziała o tym braku lub nie wiedziała o nim z powodu niedbalstwa".

114. Sądzę zatem, że „umiędzynarodowienie" konkretnego sporu, który może powstać na tle zawartej umowy, nie może decydować o zastosowaniu rozporządzenia do umowy jako takiej. Wiązałoby się to każdorazowo z koniecznością oceny, czy – niezależnie od okoliczności rozpatrywanej sprawy – w odniesieniu do innych mogących potencjalnie powstać sporów istnieją takie elementy stanu faktycznego, które mogłyby uzasadniać właściwość prawa innego państwa. Należałoby zatem samą decyzję o zastosowaniu rozporządzenia poprzedzić drobiazgową analizą jego przepisów i szeregiem zabiegów interpretacyjnych. Może to być źródłem rozlicznych wątpliwości, których stopień złożoności będzie dalece przekraczać samo odszukanie prawa właściwego na podstawie przepisów rozporządzenia Rzym I.

115. W świetle powyższych rozważań uważam, że rozporządzenie Rzym I znajduje zastosowanie także w sytuacjach czysto krajowych, które nie wykazują związku z prawem więcej niż jednego tylko państwa. Stąd, sam wybór prawa innego państwa członkowskiego, o którym mowa w czwartym pytaniu prejudycjalnym, nie wpływa na to, czy dany stan faktyczny jest objęty zakresem zastosowania ratione materiae rozporządzenia Rzym I. Nie jest zatem konieczne rozstrzyganie, czy wybór prawa prowadzi do powiązania zobowiązania umownego z prawem różnych państw, ponieważ nie jest to przesłanką stosowania rozporządzenia.

116. Sugeruję zatem, ażeby na czwarte pytanie prejudycjalne Trybunał udzielił odpowiedzi twierdzącej i wyjaśnił:

Artykuł 1 ust. 1 rozporządzenia Rzym I w związku z art. 3 ust. 3 tego rozporządzenia należy interpretować w ten sposób, że umowa czarteru morskiego zawarta w danym państwie członkowskim pomiędzy spółkami mającymi siedzibę w tym samym państwie członkowskim jest objęta przedmiotowym zakresem zastosowania rozporządzenia Rzym I, niezależnie od tego, czy w treści tej umowy zamieszczono klauzulę wyboru innego państwa członkowskiego.

117. Tym niemniej, jeżeli Trybunał nie podzieli przedstawionego wyżej stanowiska, to – w niniejszej sprawie – do tożsamej odpowiedzi doprowadzi przyjęcie poglądu opartego na przekonaniu, że choć samo rozporządzenie Rzym I nie odnosi się do czysto krajowych stanów faktycznych, to zamieszczenie w umowie klauzuli wyboru prawa pozwoli na wytworzenie powiązania z innym systemem prawnym na tyle silnego, ażeby uzasadnić stosowanie przepisów rozporządzenia Rzym I.

D. **W przedmiocie pytań prejudycjalnych trzeciego i piątego**

118. Poprzez trzecie pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zmierza do tego, by Trybunał wyjaśnił, czy art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 może znaleźć zastosowanie, gdy strony umowy mają siedzibę w tym samym państwie członkowskim i za pośrednictwem klauzuli umownej dokonują wyboru prawa innego państwa członkowskiego. W tej części odesłania prejudycjalnego sąd krajowy nie nawiązuje jeszcze wprost do art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I. Sądzę jednak, że punctum saliens trzeciego pytania prejudycjalnego dotyczy skutków wyboru prawa dokonanego w okolicznościach opisanych w tym przepisie.

119. W piątym pytaniu prejudycjalnym sąd odsyłający pragnie uzyskać odpowiedź na pytanie, czy dokonanie wyboru prawa właściwego w sytuacji określonej w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I pozbawia zainteresowaną stronę możliwości skutecznego powołania się na wyjątek ustanowiony w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000.

120. Pytania prejudycjalne trzecie i piąte dotyczą w istocie tego samego zagadnienia, które można ująć w formie pytania o to, jak wybór prawa dokonany w okolicznościach przewidzianych przez art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I wpływa na możliwość powołania się na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000. Uważam zatem, że należy przeprowadzić analizę obu tych pytań łącznie.

121. W pierwszej kolejności przedstawię mój pogląd odnośnie do relacji art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I i art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000. Następnie omówię skutki wprowadzenia do umowy klauzuli wyboru prawa właściwego w okolicznościach przewidzianych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I.

1. *Relacja pomiędzy art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 i art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I*

a) *Czy art. 3 rozporządzenia Rzym I rozstrzyga o skutkach wyboru prawa dla potrzeb stosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000?*

122. W art. 13 tiret pierwsze rozporządzenia nr 1346/2000 wymaga się od zainteresowanej strony dowodu, że czynność prawna dokonana z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli podlega prawu innego państwa członkowskiego niż państwo wszczęcia postępowania.

123. W motywie 23 rozporządzenia nr 1346/2000 wskazano, że samo rozporządzenie powinno określać jednolite normy kolizyjne zastępujące – w zakresie ich stosowania – wewnętrzne przepisy prawa prywatnego międzynarodowego. Rozporządzenie nie zawiera jednak norm kolizyjnych, które pozwalałyby na ustalenie, jakie prawo jest właściwe dla zaskarżanej czynności prawnej, której dotyczy art. 13 tego rozporządzenia. Uważam zatem, że o prawie właściwym dla tej czynności rozstrzygają normy kolizyjne, na podstawie których należałoby odszukać legem causae poza postępowaniem upadłościowym. Rozporządzenie nr 1346/2000 zostało przyjęte w okresie, w którym prawo właściwe dla zobowiązań umownych – w odniesieniu do państw członkowskich – wskazywane było za pośrednictwem konwencji rzymskiej. W świetle uwag dotyczących czwartego pytania prejudycjalnego, w dalszej części niniejszej opinii odnoszę się jednak do przepisów rozporządzenia Rzym I. Zakładam bowiem, że dla potrzeb stosowania art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 – w niniejszej sprawie – o prawie właściwym dla zaskarżanej czynności decydują przepisy rozporządzenia Rzym I, w tym także jego art. 3, który dopuszcza wybór prawa dla zobowiązań umownych.

124. Pewną wątpliwość w tym zakresie wywołuje czynione w raporcie Virgós/Schmit zastrzeżenie, że konwencyjny odpowiednik art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 miał na celu ochronę uzasadnionych oczekiwań wierzycieli i osób trzecich, którzy postępowali zgodnie z prawem krajowym w normalnym toku rzeczy właściwym („normally applicable national law"). Może to być wskazówka, że dla potrzeb art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 (w zakresie, w jakim przepis ten wymaga dowodu, że czynność prawna podlega „prawu innego państwa członkowskiego niż państwo wszczęcia postępowania") znaczenie ma jedynie prawo wskazane za pośrednictwem norm kolizyjnych opartych na łącznikach obiektywnych, z pominięciem prawa wybranego przez strony.

125. Takie ujęcie wspierać mogą wnioski płynące z motywu 24 tego rozporządzenia, gdzie wskazano, że wyjątki przewidziane w rozporządzeniu, w tym jego art. 13, mają na celu ochronę – obok uzasadnionych oczekiwań – również „pewności obrotu w państwach członkowskich innych niż państwo wszczęcia postępowania". Sformułowanie to może prowadzić do wniosku, że dla art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 znaczenie mają tylko elementy stanu faktycznego, bowiem to one – posługując się siatką pojęciową wykorzystaną w ramach art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I – „lokalizują" daną czynność prawną w ramach państwa innego (państw innych) niż państwo wszczęcia postępowania.

126. Pogląd ten nie wydaje się jednak przekonujący. Artykuł 13 rozporządzenia nr 1346/2000 wyraża postulat ochrony uzasadnionych oczekiwań. Trudno zakładać, że na ochronę nie zasługują strony, które postępują zgodnie z prawem wybranym w granicach autonomii przyznanej im przez prawo prywatne międzynarodowe. Wybór prawa jest równoprawną metodą wskazywania prawa właściwego w prawie kolizyjnym. Zasada autonomii woli zajmuje poczesne miejsce w unijnym systemie norm

prawa prywatnego międzynarodowego [32].

127. Stąd, jestem przekonany, że dla potrzeb stosowania art. 13 tiret pierwsze rozporządzenia nr 1346/2000, o skutkach wyboru prawa dokonanego przez strony, które mają siedzibę w państwie wszczęcia postępowania upadłościowego, nadal rozstrzygają przepisy rozporządzenia Rzym I, w tym jego art. 3.

b) ***Czy w chwili dokonywania wyboru prawa dla zobowiązania umownego strony mogą przewidzieć, prawo którego państwa stanie się lege fori concursus po wszczęciu postępowania upadłościowego?***

128. Chciałbym podkreślić, że trzecie pytanie prejudycjalne – jak zauważa Komisja w uwagach przedstawionych na piśmie – oparte jest na założeniu, że strony umowy mające siedzibę w tym samym państwie członkowskim, już w chwili dokonywania wyboru prawa mogą przewidzieć, prawo którego państwa stanie się lege fori concursus po wszczęciu postępowania upadłościowego wobec jednej z nich.

129. Uważam jednak, że pogląd ten oparty jest na pewnym uproszczeniu. W chwili dokonywania czynności prawnej strony w zasadzie nie wiedzą jeszcze, czy i przeciwko której z nich wszczęte zostanie postępowanie upadłościowe.

130. Tym bardziej na tym etapie strony mogą nie wiedzieć, któremu prawu podlegać będzie ewentualne postępowanie upadłościowe.

131. Dla postępowania upadłościowego i jego skutków właściwe jest prawo państwa członkowskiego, w którym zostaje wszczęte postępowanie upadłościowe (art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1346/2000). Dla wszczęcia postępowania upadłościowego właściwe są sądy państwa członkowskiego, na terytorium którego znajduje się główny ośrodek podstawowej działalności dłużnika (art. 3 ust. 1 tego rozporządzenia).

132. O tym, prawo którego państwa stanie się ostatecznie właściwe do oceny całokształtu zagadnień związanych z postępowaniem upadłościowym, rozstrzygają tym samym reguły jurysdykcyjne ustanowione w art. 3 rozporządzenia nr 1346/2000. Okoliczności, które decydują o właściwości sądów danego państwa członkowskiego, mogą ulec zmianie już po dokonaniu czynności prawnej z przyszłym upadłym.

133. Otóż, jeżeli przed złożeniem wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego przyszły upadły przeniesie siedzibę do innego państwa członkowskiego, wówczas to z reguły sądy tego państwa będą właściwe do rozpoznania spraw związanych z postępowaniem upadłościowym. Chwila złożenia wniosku o wszczęcie postępowania wyznacza moment miarodajny dla badania istnienia łącznika jurysdykcyjnego z art. 3 rozporządzenia nr 1346/2000 [33].

134. Skutki wyboru prawa nie powinny być zatem ograniczane niejako przy założeniu, że – przewidując dojście do głosu określonego prawa jako legis fori concursus – strony dążą do uchylenia się od jego zastosowania, skoro na etapie dokonywania wyboru prawa nie wiedzą one z reguły, czy i przeciwko której ze stron wszczęte zostanie postępowanie upadłościowe, a tym bardziej jakiemu prawu będzie ono podlegać.

32 — W motywie 11 rozporządzenia Rzym I wskazano, że swoboda wyboru prawa powinna być jednym z „fundamentów systemu norm kolizyjnych w odniesieniu do zobowiązań umownych". Z kolei w motywie 31 rozporządzenia Rzym II autonomia woli, przynajmniej w angielskiej („principle of party autonomy") i francuskiej („le principe de l'autonomie") wersjach językowych rozporządzenia, podnoszona jest do rangi zasady, co również potwierdza jej znaczenie w prawie Unii.

33 — Zobacz wyrok z dnia 20 października 2011 r., Interedil, C-396/09, EU:C:2011:671, pkt 55, 56.

c) ***Czy dokonując wyboru prawa, strony zmierzają do obejścia prawa w sensie kolizyjnoprawnym („fraude à la loi”)?***

135. Nie uważam również, że w każdym przypadku wybór prawa ma wyłącznie na celu zapobiegnięcie dojściu do głosu przepisów określonego prawa, na co uwagę zwróciła Komisja w uwagach przedstawionych na piśmie, a co w pewnym zakresie zdaje się sugerować trzecie pytanie prejudycjalne.

136. W nauce prawa kolizyjnego wypracowano koncepcję obejścia prawa („fraude à la loi”, „Gesetzesumgehung”, „evasion of law”) [34]. Pojęcie to wykorzystywane jest do określenia zachowania strony (stron) stosunku prawnego podejmowanego w celu uchylenia się od skutków zastosowania prawa w normalnym toku rzeczy właściwego poprzez doprowadzenie do zastosowania w jego miejsce innego prawa jako właściwego. Twierdzi się niekiedy, że w celu ochrony interesu publicznego i bezpieczeństwa obrotu należy przeciwdziałać takim zabiegom i na etapie poszukiwania prawa właściwego pomijać okoliczności wynikłe z działań podejmowanych przez strony (między innymi wynikające z dokonania przez strony wyboru prawa właściwego).

137. Dziś, wobec wzrostu roli autonomii woli w prawie kolizyjnym, należy podać w wątpliwość doniosłość tej koncepcji w szczególności w odniesieniu do tych sytuacji, dla których dopuszcza się wybór prawa właściwego [35].

138. Na tle rozporządzenia Rzym I, zgodnie z jego art. 2, przyjęto koncepcję tzw. wyboru nieograniczonego, co oznacza, że strony mogą poddać łączące je stosunki prawu wybranemu, które nie musi wykazywać jakiegokolwiek związku z okolicznościami faktycznymi danej sprawy. Rozwiązanie to zgodne jest zresztą z tendencją, która przeważa we współczesnym prawie kolizyjnym [36]. Prowadzi to do wniosku, że troska o to, czy wybór prawa jest rozsądny, pozostawiona jest samym stronom dokonującym wyboru [37].

139. Skoro strony mogą dokonać wyboru prawa właściwego dla łączącej je umowy, a wybór ten ma charakter nieograniczony, to trudno przyjąć, że samo dążenie do poddania zobowiązania umownego prawu państwa wybranego jest działaniem, któremu trzeba przeciwdziałać.

140. Szeroko zakrojona autonomia woli ograniczana jest przez szereg instrumentów przewidzianych w rozporządzeniu Rzym I, takich jak przepisy wymuszające swoje zastosowanie (art. 9), klauzula porządku publicznego (art. 21), regulacja poświęcona ochronie praw osób trzecich (art. 3 ust. 2 zdanie drugie) i ochronie strony słabszej stosunku zobowiązaniowego (art. 6 ust. 2 i art. 8 ust. 1) oraz przepis wiążący określone skutki z dokonaniem wyboru prawa właściwego, gdy wszystkie elementy stanu faktycznego, poza samym wyborem, zlokalizowane są w jednym państwie (art. 3 ust. 3). Szczególnie w tym ostatnim można upatrywać refleksu doktryny „fraude à la loi”. Rozporządzenie, poza wskazanymi powyżej rozwiązaniami, nie zawiera jednak ogólnej normy mającej na celu zapobieganie obejściu prawa. Nie sądzę też, że taką funkcję miałby pełnić art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 w odniesieniu do wyboru prawa dokonywanego dla umowy zawartej pomiędzy stronami mającymi siedzibę w tym samym państwie. O skutkach takiego wyboru rozstrzyga wszakże art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I.

34 — R.H. Graveson, Comparative Aspects of the General Principles of Private International Law, *Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, vol. 109, 1963, s. 48; M. Bogdan, Private International Law as Component of the Law of the Forum: General Course on Private International Law, *Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, vol. 348, 2011, s. 196.

35 — M. Bogdan, Private International Law as Component of the Law of the Forum: General Course on Private International Law, *Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, vol. 348, 2011, s. 200, 201.

36 — S. Leible, Rechtswahl im IPR der außervertraglichen Schuldverhältnisse nach der Rom II-Verordnung, *Recht der Internationalen Wirtschaft*, vol. 257, h. 5, 2008, s. 261; J. Von Hein, Europäisches Internationales Deliktsrecht nach der Rom II-Verordnung, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2009, s. 22.

37 — M. Pazdan, Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym – aktualne tendencje, w: *Europeizacja prawa prywatnego*, t. II, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa, Wolters Kluwer Business 2008, s. 144.

2. *Wybór prawa dokonany w okolicznościach opisanych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I*

a) *Zakres zastosowania art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I*

141. Zasadnicze zagadnienie, które wybrzmiewa w piątym – i przynajmniej pośrednio w trzecim – z pytań prejudycjalnych, dotyczy skutków wyboru prawa dla zobowiązania umownego, które w całości powiązane jest z prawem jednego państwa.

142. Artykuł 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I, do którego nawiązuje sąd krajowy w odesłaniu prejudycjalnym, przewiduje, że „w przypadku gdy wszystkie inne elementy stanu faktycznego w chwili dokonywania wyboru prawa właściwego są zlokalizowane w państwie innym niż państwo, którego prawo zostało wybrane, dokonany przez strony wybór nie narusza stosowania tych przepisów prawa tego innego państwa, których nie można wyłączyć w drodze umowy".

143. Zaznaczyć należy, że piąte pytanie prejudycjalne oparte jest na założeniu, że w okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy „wszystkie inne elementy stanu faktycznego" – poza samym wyborem – zlokalizowane są w państwie wszczęcia postępowania upadłościowego.

144. W każdym razie do sądu krajowego należy ocena, czy w niniejszej sprawie wybór został dokonany w okolicznościach opisanych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I.

145. Sąd odsyłający będzie mógł w szczególności rozstrzygnąć, czy samo wprowadzenie w umowie klauzuli, która pozwala na korzystanie ze statku morskiego na wodach terytorialnych innego państwa aniżeli to, na którego terenie umowa została zawarta i w którym mają siedzibę strony tej umowy, jest wystarczające do uznania, że zobowiązanie wykazuje związek z prawem różnych państw. Na tę okoliczność uwagę zwracała Mediterranea w przedstawionych uwagach.

146. Wyłącznie na marginesie chciałbym zauważyć, że przeciwko temu zapatrywaniu przemawia brzmienie art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I, który za miarodajne uznaje elementy stanu faktycznego istniejące w chwili dokonywania wyboru prawa właściwego.

147. Ponadto nie sądzę, że samo postanowienie umowy, które przewiduje możliwość korzystania z rzeczy poza granicami jednego państwa członkowskiego, pozwala na powiązanie sprawy z prawem różnych państw i w konsekwencji na odstąpienie od stosowania art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I. Większość umów zawieranych w obrocie gospodarczym takiego zastrzeżenia nie zawiera. Nie oznacza to, że z rzeczy można korzystać na obszarze prawnym jednego tylko państwa. Uważam jednak, że potencjalna możliwość używania rzeczy oddanej do korzystania w granicach terytorialnych innego państwa nie jest wystarczająca do umiędzynarodowienia danego stanu faktycznego, czego skutkiem byłby brak możliwości ograniczenia skutków wyboru prawa na podstawie art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I. Sądzę, że zbyt dalece ograniczałoby to rolę tego przepisu, który ma na celu zapobieganie możliwości uchylenia się od skutków prawa w normalnym toku rzeczy właściwego w sytuacjach czysto krajowych.

148. Tym bardziej trudno przyjąć, że samo wprowadzenie w umowie postanowienia przewidującego możliwość korzystania z rzeczy w granicach innego obszaru prawnego zapobiega stosowaniu art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I. Takie rozwiązanie otwierałoby drogę do obejścia art. 3 ust. 3 tego rozporządzenia wyłącznie poprzez zamieszczenie odpowiednich sformułowań w treści umowy. Podobnie ocenić należy, jak sądzę, posłużenie się przez strony językiem innego państwa w celu zredagowania treści umowy, jak również wskazanie sądów innego państwa jako właściwych do rozpoznania sporów mogących powstać na tle owej umowy.

149. Oceniając dla potrzeb stosowania art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I, czy „wszystkie inne elementy stanu faktycznego w chwili dokonywania wyboru prawa właściwego są zlokalizowane w państwie innym niż państwo, którego prawo zostało wybrane", nie należy, jak sądzę, uwzględniać wszystkich okoliczności, ale tylko te, które są doniosłe z kolizyjnoprawnego punktu widzenia.

b) ***Skutki wyboru prawa właściwego dokonanego w okolicznościach opisanych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I***

150. W orzecznictwie Trybunału i w doktrynie nadal nie wypracowano jednak jednolitego stanowiska co do skutków wyboru prawa dokonanego w okolicznościach opisanych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I.

151. W nauce prawa kolizyjnego wyróżnić można dwie koncepcje dotyczące skutków wyboru prawa w czysto krajowych stanach faktycznych, których zwolennicy w odmienny sposób wyznaczają granice autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym.

– *Kolizyjnoprawny wybór prawa*

152. Niekiedy wyraża się pogląd, że w sytuacjach czysto krajowych dokonanie wyboru prawa wywołuje skutki kolizyjnoprawne. Oznacza to, że wybór prowadzi do podporządkowania zobowiązania umownego prawu wybranemu.

153. Wybór prawa doznaje jednak pewnych ograniczeń, które mają przeciwdziałać próbom uchylenia się od skutków zastosowania prawa w normalnym toku rzeczy właściwego. Obok prawa wybranego do głosu dochodzą wówczas przepisy imperatywne wywodzące się z prawa państwa, z którym dany stosunek jest wyłącznie powiązany [38].

– *Materialnoprawne wskazanie regulacji prawnej*

154. Inne zapatrywanie oparte jest na przekonaniu, że w czysto krajowych stanach faktycznych „wybór" nie wywołuje skutków kolizyjnoprawnych, lecz ma charakter tzw. materialnoprawnego wskazania regulacji prawnej [39] („incorporation au contrat de règles de droit matériel", „materiellrechtliche Verweisung", „incorporation of foreign law") [40]. Materialnoprawne wskazanie jest przejawem korzystania przez strony ze swobody kontraktowej, której granice określa prawo właściwe dla danego stosunku zobowiązaniowego [41]. Strony, odwołując się do innego systemu prawnego, kształtują treść łączącego je stosunku prawnego w sposób odpowiadający rozwiązaniom przyjętym w tym systemie prawnym w zakresie, w jakim pozwalają na to przepisy dyspozytywne prawa właściwego. Nadal zastosowanie znajdują te przepisy legis causae o charakterze imperatywnym, których – jak wymaga tego art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I – strony nie mogą wyłączyć w drodze umowy.

38 — P. Piroddi, International Subcontracting in EC Private International Law, *Yearbook of Private International Law*, vol. 7, 2005, s. 307.

39 — W polskiej doktrynie niekiedy posługiwano się pojęciem „materialnoprawnego wskazania prawa". Zaproponowano jednak jego zastąpienie wyrażeniem „materialnoprawne wskazanie regulacji prawnej" zwracając uwagę, że strony mogą wskazać nie tylko prawo obowiązujące w jakimś państwie, ale też inny zbiór norm, który takiego charakteru nie wykazuje. M. Pazdan, Materialnoprawne wskazanie a kolizyjnoprawny wybór prawa, *Problemy Prawne Handlu Zagranicznego*, t. 18, 1995, s. 107.

40 — F. Rigaux, Les situations juridiques individuelles dans un système de relativité générale: cours générale de droit international privé, *Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, vol. 213, 1989, s. 192.

41 — M. Pazdan, Materialnoprawne wskazanie a kolizyjnoprawny wybór prawa, *Problemy Prawne Handlu Zagranicznego*, t. 18, 1995, s. 107.

– Skutki wyboru prawa dokonanego w okolicznościach opisanych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I

155. Przyłączam się do zwolenników drugiego z przedstawionych wyżej poglądów, którzy z wyborem dokonanym w okolicznościach opisanych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I wiążą jedynie skutki materialnoprawnego wskazania regulacji prawnej.

156. W samym rozporządzeniu brak wyraźnej wskazówki, która pozwalałyby na opowiedzenie się za jednym z przedstawionych rozwiązań.

157. Motyw 13 rozporządzenia Rzym I przewiduje jednak, że rozporządzenie „nie wyłącza możliwości włączenia przez strony do umowy – na zasadzie wskazania materialnoprawnego – przepisów prawa innego niż prawo krajowe lub postanowień konwencji międzynarodowej” [42].

158. W odniesieniu do art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I również można, jak sądzę, przyjąć, że „wybór” prawa wywołuje jedynie skutki materialnoprawnego wskazania regulacji prawnej. Motyw 13 rozporządzenia dowodzi bowiem, że unijny prawodawca takie skutki wiąże z klauzulą wyboru prawa, która wykracza poza granice przyznanej stronom kolizyjnoprawnej autonomii woli.

159. Takie stanowisko, choć z różnym uzasadnieniem, zajmuje przeważająca część doktryny prawa prywatnego międzynarodowego [43].

– Skutki wyboru prawa dokonanego w okolicznościach opisanych w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I a możliwość powoływania się na art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000

160. Niezależnie od tego, czy z wyborem prawa właściwego dla sytuacji czysto krajowej wiąże się skutki kolizyjnoprawne, czy uznaje się ów wybór za materialnoprawne wskazanie, przepisy imperatywne prawa państwa w normalnym toku rzeczy właściwego (lex fori concursus) nadal znajdą zastosowanie.

161. Nie sądzę jednak, że opowiedzenie się za jednym z tych rozwiązań nie ma istotnego znaczenia praktycznego. Koncepcja materialnoprawnego wskazania regulacji prawnej ujawnia swoje zalety w szczególności, gdy zachodzi konieczność dokonania oceny, czy spełnione zostały przesłanki wymagane przez klauzulę derogacyjną przewidzianą w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000.

162. Strona, która powołuje się na art. 13 tego rozporządzenia, musi wykazać, że czynność prawna dokonana z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli podlega prawu innego państwa członkowskiego niż prawo państwa wszczęcia postępowania.

163. Opowiedzenie się za koncepcją materialnoprawnego wskazania regulacji prawnej zapobiega możliwości powołania się przez stronę na wyjątek ustanowiony w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000. Skoro wybór nie wywołuje skutków kolizyjnoprawnych, to zainteresowana strona nie ma możliwości wykazania, że zaskarżana czynność podlega prawu innego państwa członkowskiego niż lex fori concursus.

42 — Przyjęcie tego rozwiązania podyktowane było między innymi obawą, że w drodze dokonania wyboru zbioru reguł niepaństwowych możliwe byłoby uchylenie się od skutków zastosowania przepisów imperatywnych prawa obowiązującego w jakimś państwie. Zobacz H. Heiss, Party Autonomy, w: *Rome I Regulation: The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*, ed. F. Ferrari, S. Leible, Munich, Sellier European Law Publisher 2009, s. 11. Zbliżoną funkcję pełni art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I, który zapobiega unikaniu przepisów ius cogens wywodzących się z prawa w normalnym toku rzeczy właściwego.

43 — F.J. Garcimartín Alférez, The Rome I Regulation: Much ado about nothing?, *The European Legal Forum*, issue 2, 2008, s. 64; F. Ragno, *Article 3*, w: *Rome I Regulation. Pocket Commentary*, ed. F. Ferrari, Munich, Sellier European Law Publisher 2015, s. 113, 114.

164. Przyjęcie koncepcji wiążącej z wyborem skutki kolizyjnoprawne pozwalałoby natomiast zainteresowanej stronie na wykazanie przesłanki wymaganej w art. 13 tego rozporządzenia w czysto krajowych stanach faktycznych. Nie stałby temu na przeszkodzie sam fakt dojścia do głosu przepisów prawa w normalnym toku rzeczy, „których nie można wyłączyć w drodze umowy".

165. Wśród tych przepisów, „których nie można wyłączyć w drodze umowy", nie mieszczą się bowiem przepisy prawa upadłościowego. Wybór prawa dla zobowiązania umownego prowadzi do podporządkowaniu prawu wybranemu jedynie tych kwestii, które objęte są zakresem statutu kontraktowego. Ten zaś należy wyznaczać zgodnie ze wskazówkami zawartymi w art. 12 rozporządzenia Rzym I. Przepis ten nie zawiera wprawdzie enumeratywnego wyliczenia zagadnień wchodzących w zakres statutu kontraktowego, tym niemniej wspiera on utrwalony w nauce prawa kolizyjnego pogląd, że statut kontraktowy rozstrzyga o treści umowy oraz o wynikających z niej skutkach i – z pewnymi wyjątkami określonymi w przepisach samego rozporządzenia, w tym jego art. 11 i art. 1 ust. 2 lit. a) i f) o przesłankach jej ważności. Prawo właściwe dla zobowiązania umownego jest zatem miarodajne do oceny praw i obowiązków stron. Nie sięga jednak tak daleko, jak sądzę, ażeby objąć jego zakresem zastosowania szczególne instrumenty prawa upadłościowego.

166. Klauzula derogacyjna ustanowiona w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 oparta jest zatem na uproszczeniu. Chroni ona zaufanie do prawa właściwego dla czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli w szerszym zakresie, aniżeli wynika to z zakresu zastosowania legis causae.

167. Wymagany w art. 13 rozporządzenia dowód, że czynność nie podlega zaskarżeniu „w żaden sposób" na podstawie prawa dla niej właściwego, dotyczy zatem kwestii nieobjętych zakresem statutu kontraktowego. Ma on na celu wykazanie braku możliwości zaskarżenia czynności zarówno w oparciu o przepisy ogólne, w drodze klasycznych powództw z zakresu prawa cywilnego i handlowego, które poza postępowaniem upadłościowym podlegają legi contractus, jak również na podstawie szczególnych instrumentów prawa upadłościowego, które w zakresie statutu kontraktowego się nie mieszczą.

168. Taki mechanizm uzasadniony jest skutkami, jakie zgodnie z art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1346/2000 wynikają ze wszczęcia postępowania upadłościowego. Przepis ten podporządkowuje bowiem wszystkie kwestie związane z postępowaniem upadłościowym prawu jednego państwa, pomimo że na etapie dokonywania czynności z przyszłym upadłym może nie być wiadome, prawo którego państwa stanie się lege fori concursus po wszczęciu postępowania upadłościowego [44].

169. Poczynione rozważania stanowią kolejny argument wspierający stanowisko, które w wyborze dokonanym w warunkach art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I dostrzega jedynie materialnoprawne wskazanie regulacji prawnej.

170. W świetle przeprowadzonej wyżej analizy proponuję, ażeby na pytania prejudycjalne trzecie i piąte Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

Artykuł 13 rozporządzenia nr 1346/2000 może znaleźć zastosowanie, gdy strony umowy mają siedzibę w tym samym państwie członkowskim i dokonują dla tej umowy wyboru prawa właściwego. O skutkach tego wyboru rozstrzyga jednak art. 3 rozporządzenia Rzym I.

Dokonanie przez strony wyboru prawa państwa członkowskiego innego niż państwo wszczęcia postępowania upadłościowego, w którym zlokalizowane są „wszystkie elementy stanu faktycznego", nie prowadzi w świetle art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I do poddania umowy prawu wybranemu przez strony, a tym samym nie pozwala na wykazanie ustanowionej w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 przesłanki przewidującej, że umowa podlega prawu innego państwa członkowskiego niż państwo wszczęcia postępowania.

44 — Zobacz pkt 128–134 niniejszej opinii.

VI. **Wnioski**

171. W świetle powyższych rozważań proponuję Trybunałowi, by na pytania Tribunale Ordinario di Venezia (sądu pierwszej instancji w Wenecji, Włochy) odpowiedział w następujący sposób:

1) Zastosowanie wyjątku ustanowionego w art. 13 rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego wymaga aktywności procesowej strony, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli.

Zgodnie jednak z zasadą autonomii proceduralnej państw członkowskich to prawo procesowe państwa, którego sądy posiadają jurysdykcję w danej sprawie, określa, w jaki sposób zainteresowana strona – wykazując przesłanki określone w art. 13 rozporządzenia – musi powołać się na ten przepis w celu zapobiegnięcia zaskarżeniu czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli na podstawie legis fori concursus.

2) W celu skutecznego powołania się na wyjątek ustanowiony w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 wystarczające jest wykazanie przez osobę, która odniosła korzyść z czynności dokonanej z pokrzywdzeniem ogółu wierzycieli – gdy lex causae dopuszcza zaskarżanie czynności tego typu – że czynność, choć zasadniczo zaskarżalna, nie może zostać w żaden sposób skutecznie podważona na podstawie legis causae przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności danego przypadku.

3) Artykuł 1 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) w związku z art. 3 ust. 3 tego rozporządzenia należy interpretować w ten sposób, że umowa czarteru morskiego zawarta w danym państwie członkowskim pomiędzy spółkami mającymi siedzibę w tym samym państwie członkowskim jest objęta przedmiotowym zakresem zastosowania rozporządzenia Rzym I, niezależnie od tego, czy w treści tej umowy zamieszczono klauzulę wyboru innego państwa członkowskiego.

4) Artykuł 13 rozporządzenia nr 1346/2000 może znaleźć zastosowanie, gdy strony umowy mają siedzibę w tym samym państwie członkowskim i dokonują dla tej umowy wyboru prawa właściwego. O skutkach tego wyboru rozstrzyga jednak art. 3 rozporządzenia Rzym I.

Dokonanie przez strony wyboru prawu państwa członkowskiego innego niż państwo wszczęcia postępowania upadłościowego, w którym zlokalizowane są „wszystkie elementy stanu faktycznego”, nie prowadzi w świetle art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I do poddania umowy prawu wybranemu przez strony, a tym samym nie pozwala na wykazanie ustanowionej w art. 13 rozporządzenia nr 1346/2000 przesłanki przewidującej, że umowa podlega prawu innego państwa członkowskiego niż państwo wszczęcia postępowania.